

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Tapuit (*Oenanthe oenanthe*) A277

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: Het verenkleed van de tapuit verschilt per seizoen en per geslacht. In het zomerkleed heeft het mannetje een grijze bovenzijde, een witte onderzijde, zwarte vleugels en een brede zwarte oogstreep. Het vrouwtje lijkt 's zomers op het mannetje maar oogt iets minder contrastrijk. De tapuit is een broedvogel van insectenrijke schaars begroeide terreinen met enige uitzichtpunten. Bij voorkeur wordt er in holen gebroed. De Nederlandse populatie overwintert in Afrika bezuiden de Sahara.

Relatief belang binnen Europa: De tapuit is een zeer wijdverspreide broedvogel in het Palaearctisch en Nearctisch gebied. De soort kan voorkomen tot 72° noorderbreedte. Het is een broedvogel met een ruime verspreiding in vrijwel geheel Europa. De Europese populatie (870.000-1,7 miljoen paren in landen van de Europese Unie, <1% in Nederland) nam over de periode 1970-1990 af. Deze trend zette zich voort in de periode 1990-2000. De staat van instandhouding van de Europese populatie geldt als ongunstig en afnemend.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De broedbiotoop van de tapuit bestaat uit open, schaars begroeid, doorgaans zandig terrein met lage begroeiing afgewisseld met kale plekken. Deze biotoop is te vinden in duinen, heidegebieden met voldoende zandige delen, grote recente brand- en kapvlakten, hoogveen- en stuifzandgebieden en incidenteel ook elders zoals op industrie- en bouwterreinen. Belangrijk is dat er enige uitzichtsmogelijkheden zijn zoals zand- en steenhopen, boomstronken en palen. De soort nestelt in holtes in de grond, vaak in konijnenholen, maar ook in steenhopen en onder takkenbossen of stobben. Voedsel zoekt de tapuit al lopend door 'rennen-pikken-rennen'. Voor deze foerageertechniek is open grond of een gebied met zeer lage vegetaties nodig. Door konijnen intensief begraaide terreinen zijn daarom in trek bij de tapuit.

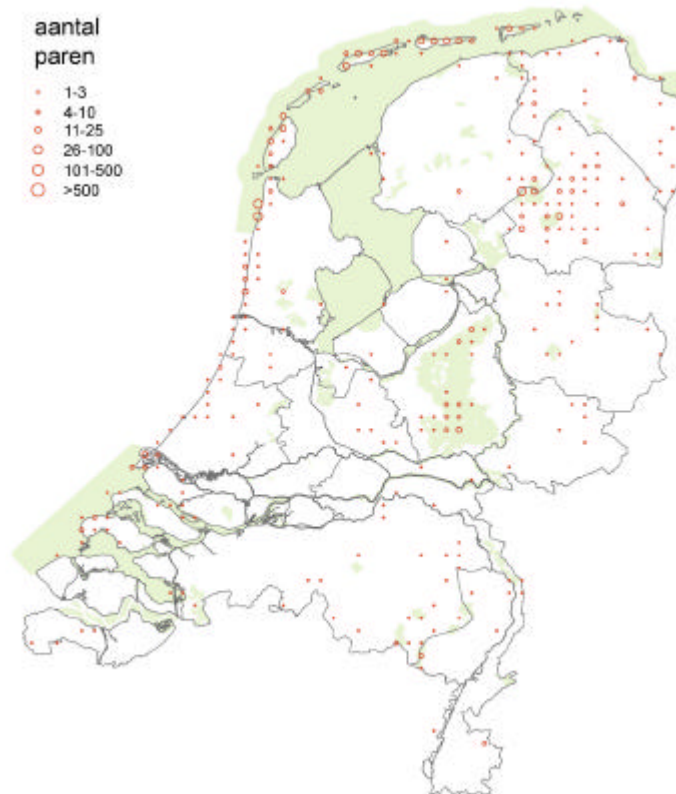
Voedsel: Het voedsel van tapuiten bestaat uit insecten en ander klein gedierte.

Rust: De verstoring gevoeligheid van de tapuit is matig groot (verstoring bij < 100 m afstand). In zijn leefgebied heeft de tapuit een gemiddelde verstoring gevoeligheid: het is een halfopen landschap. Het effect van verstoring op de populatie is onbekend. De soort is echter in opengestelde heide- en duingebieden mogelijk afwezig vanwege intensieve recreatie. Er is vastgesteld dat de dichtheid van de tapuit afneemt in de nabijheid van paden en wegen. Vooral landrecreatie bedreigt de rust van deze vogel.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutel populatie van de tapuit ten minste 100 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutel populaties vereist (>2.000 paren).

4. Huidig voorkomen

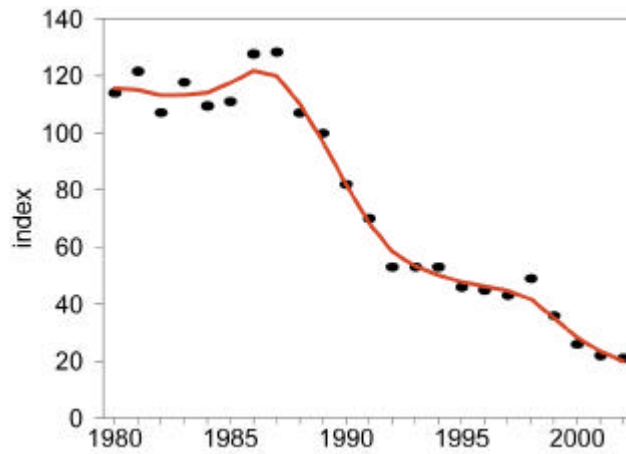
Het verspreidingsgebied van de tapuit is vrijwel beperkt tot enkele streken. In de kuststreek komt de soort vooral voor in de duinen bij Callantsoog en op de Waddeneilanden. Op de hogere zandgronden is de tapuit aanwezig in de stuifzandgebieden en zandige heidevelden van Drenthe en aangrenzende delen van Zuidoost-Friesland. Het voorkomen elders in het binnenland, op de Veluwe en in zuidoostelijk Noord-Brabant, is tegenwoordig maar een klein restant van wat het vroeger was.

Verspreidingskaart tapuit

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Tellingen in de duinen geven aan dat de populatie van de tapuit hier tussen 1960-1980 is toegenomen en vervolgens sterk is afgenomen. Rond 2000 waren de aantallen ongeveer half zo groot als in 1960-1970. Voor het binnenland is het beeld anders en is een gestage, voortdurende afname van de tapuit vastgesteld. De tapuit was rond 1960 wijd verbreid en lokaal talrijk in heideterreinen en de soort kwam soms ook in lage dichtheden voor in cultuurland. Rond 1960 hebben naar schatting 2500-3000 tapuiten in Nederland gebroed.

Aantalsontwikkeling broedparen tapuit

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de tapuit laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien. Over de periode 1994-2003 vertoont de landelijke trend zelfs een sterke afname .

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Sinds midden jaren zeventig (1973-1977) is het verspreidingsgebied van de tapuit met 65%. In het totaal is de soort in 266 atlasblokken aanwezig, uit 332 verdwenen en in 41 atlasblokken verschenen. De tapuit verdween vrijwel uit Groningen, Twente, de Achterhoek, Noord-Brabant, Limburg en het Deltagebied. Op de Waddeneilanden handhaaft de soort zich nog redelijk goed. Op de zandgronden in het binnenland dalen de aantallen steeds verder.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Zowel het landelijke verspreidingsgebied als de aantallen van de tapuit zijn teruggelopen, zelfs in de kerngebieden. Lokale oplevingen tussen 1980-1990 op pas ontstane brand- en kapvlakten bleken niet bestendig. Het open kappen van dichtgroeïende heidevelden gevolgd door de introductie van runderbegrazing (in Zuidwest-Drenthe) leverde in eerste instantie goede respons op. Daarna zette echter weer een daling in. De Nederlandse broedpopulatie telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 2.200 paren en in 1999-2003 gemiddeld 510 paren. Dat is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Tapuiten hebben een insectenrijk, schaars begroeid, open gebied nodig om te foerageren. Verzuring en vermessing hebben vergrassing en verstruïking tot gevolg, zodat open vegetaties verdwijnen en er een afname van het voedselaanbod voor tapuiten ontstaat. Daarnaast heeft de achteruitgang van de konijnenstand door myxomatose en VHS een sterk negatieve invloed op deze soort gehad. De konijnen zorgden voor open, zandige plekken, korte grasvegetaties en potentiële nestgelegenheid. De tapuit ondervindt verder een intensieve predatie door vossen en verwilderde fretten. De situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden is onbekend, maar wellicht evenzeer belangrijk voor de populatie.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

De toekomst van de tapuit valt min of meer samen met die van het konijn dat zorgt broedgelegenheid creëert en verruïging tegengaat. De toekomst van het konijn is door toedoen van de virusziekte VHS somber. Konijnen zijn, bij eventueel herstel van de populaties, bovendien niet goed in staat om in eenmaal verruïgde gebieden weer schrale, grazige plekken te creëren. Tegenwoordig zijn dunningen van het bos gebruikelijker dan de vroeger meestal toegepaste grootschalige kaalkap. Door dit veranderde bosbeheer en verruïging, vermossing en verbossing van schaarsbegroeide duin- en heidegebieden zijn de omstandigheden voor de tapuit blijvend verslechterd. De populatieafname van de tapuit vindt in grote delen van Europa plaats. Deze grootschaligheid doet vermoeden dat er ook factoren in de Afrikaanse overwinteringsgebieden meespelen.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 2.000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelpopulaties van tenminste 100 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor behoud van de tapuit als broedvogel zijn ten minste 20 sleutelpopulaties nodig, die ieder ten minste uit 100 paren bestaan (> 2.000 paren). Voldoende geschikt broedhabitat voor streefpopulatie is tevens vereist. Dit betekent insectenrijke, open gebieden met kale zandige plekken en voldoende nestgelegenheid. Herbezetting van een belangrijk deel van het oorspronkelijke areaal is noodzakelijk om de streefpopulatie te kunnen waarborgen. Herstel van konijnenpopulatie zou ervoor kunnen zorgen dat vegetatie open gehouden wordt en voldoende nestgelegenheid aanwezig is. Verder zal een voortzetting van beheersmaatregelen benodigd zijn om verruiging van broedgebieden tegen te gaan.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	matig ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Dijk, A.J. van, Dijkse, L., Hustings, F., Zoetebier, D. & Plate, C. 2001. Broedvogel Monitoring Project jaarverslag 1998-99. SOVON-monitoringrapport 2001/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijkse, A.J. 1996. Vogel op het Gouwe Boltje, een volledig overzicht van de avifauna van Texel. Langeveld & de Rooy BV, Texel.
- Turnhout C. van, Manen W. van & Vergeer J.W. 2006. Jaar van de Tapuit 2005. Sovon-onderzoeksrapport 2006/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Turnhout, C. van, Stuijzand, S., Nijssen, M. & Esselink, H. 2003. Gevolgen van verzuring, vermessing en verdroging en invloed van herstelbeheer op duinfauna. Basisdocument. Expertisecentrum LNV, Wageningen.